

Kýčera to je nielen názov vrchu

V tomto roku 2013 si pripomenieme 80 rokov od doby, keď Matica Slovenská iniciovala v obci Čierny Balog vznik Národopisnej krojovanej družiny, z ktorej sa vyprofilovala Folklórna skupina Kýčera. Už celé generácie ľudových tanečníkov, spevákov, hudobníkov, rozprávačov... sa venujú vyhľadávaniu, uchovávaniu a šíreniu tradícií ľudu od Čierneho Hrona. Za celý čas trvania preslávili svoju obec nielen po celom Slovensku, ale aj v zahraničí.

Folklórna skupina našla pre svoj názov inšpiráciu v hlbokých čiernobalockých horách, kde vrch Kýčera (1 025 m.n.m.) obrazne, ako mladucha sa snúbi so svojim vyvoleným, oproti sa vypínajúcim mohutným Klenovským Veprom (1338 m.n.m). Významná tu bola zrejme aj skutočnosť, že samotný vrch Kýčera a prilahlá lúka so súvislým trávnatým porastom, bola v minulosti miestom, kde sa každé leto stretali najmä mladí ľudia pri spoločnej práci - kosení a hrabaní, ale aj zábave po ťažkej celodennej robote. Najlepšie to snáď vystihuje nimi zložená melodická trávnicka - Kýčera, Kýčera daj bože večera, aby bolo skorej ako bolo včera..., ktorá sa ako spoločná prosba na oddych, každý deň, ťahavým echom ozývala v okolitých rozľahlých horách.

K nastávajúcemu jubileu Folklórnej skupine Kýčera, som sa ako rodák rozhodol prispieť tým, že sa pokúsim urobiť ľudovú etymológiu - pravdepodobný pôvod a výklad názvu Kýčera.

Kýčera-y, Kýčer-a, - význam názvu je totožný. Rozdiel je daný nárečím. V zemepisnom atlase ich nájdeme predovšetkým ako názvy vrchov po celom Slovensku. Najviac ich je v rozsiahlej horskej skupine Malej Fatry, s najvyšším vrchom Hnilická Kýčera (1 218 m.n.m.). Tvar a trávnatý porast týchto charakteristických vrchov zrejme inšpiroval nielen na Čiernom Balogu, ale do svojho názvu si ho dali aj ďalšie folklórne skupiny a súbory na Slovensku.

Pri skúmaní pôvodu a výkladu názvu začnem knihou Zuzky Zgurišky - Kopaničiari, vydal Slov. spisovateľ 1976. Ide o výber poviedok z Myjavských kopaníc. Spisovateľka na strane 182 napísala: „ pri kopaničke neďaleko Turanských hôr vypínajú sa ostré, nízkou trávou obrastené kýčery “.

Podľa Dr. Štefan peciar a kol. - Slovník Slovenského jazyka, Bratislava vydavateľstvo SAV 1959 - 1968 definuje výrazy Kýčera a Kýčer - ako strmý pustý vrch.

V ďalšom výklade využijem informácie získané na internete vo februári 2011. Z <http://mariangrebac.blog.sme.sk/> stručne vyberám. V roku 1474 Matej Korvín vydal privilégium takzvaného valaského práva. Na základe neho začali Oravu osídľovať kočovní valaskí pastieri z južných a východných Karpát, najmä rumunského Sedmohradska / Transylvánske Alpy / a Valaska. Oslovilo ich privilégium, ktoré im zaručovalo, že na lehotu 20 rokov budú oslobodení od všetkých poddanských povinností, vrátane platenia daní. Valasi / valaši / boli vynikajúco organizovaní, mali vlastnú samosprávu na čele s vojvodom, ktorí predsedal valaskému súdu a bol prostredníkom medzi pastiermi a zemepánom. Pretože sa so svojimi stádami pohybovali v ľudoprázdnych priestoroch mohli na ochranu seba a svojho majetku / stád / nosiť zbraň. Boli to ľudia slobodní. Z Oravy sa postupne rozchádzali po celom Slovensku. So sebou priniesli a šírili novú organizáciu / salaše - salašnícky spôsob pasenia stád /, technologické postupy salašnickej výroby, salašnicku terminológiu, ktorú odovzdávali slovenčine - koliba, geleta, bryndza, strunga, cap a najmä horopisné názvy. Z nich Kýčera a Kikula sú strmé mierne zašpicatené vrchy. Grúne a Beskydy zas guľovito zaoblené...

K sťahovaniu a trvalému usadzovaniu sa valaského obyvateľstva po Slovensku prispeli predovšetkým zemepáni a majitelia väčších panstiev, ktorí v ňom videli zdroj ďalších príjmov a to z chovu / pasenia / stád dobytky a oviec na dosiaľ nevyužitých, ľudoprázdnych miestach.

Do regiónu Horehronie preniká Valaská kolonizácia v súvislosti so vznikom obce Valaská na území Ľupčianskeho panstva - vid' Július Alberty a kol. - Monografia obce Valaská, vydalo štúdio Harmony s.r.o. Banská Bystrica v roku 2002. Podľa tohto zdroja strana 24, 25 sa v písomnom prameni z roku 1535 objavuje názov novovznikajúceho osídlenia Walachos Dorf /

Valasšská dedina /, ktorá pozostávala z poddaného roľníckeho obyvateľstva Bauern a Walachen / valachov /, tj. osadníkov na valaskom práve, chovajúcich ovce salašníckym spôsobom. Keď počet valachov v dedine narastal, okolité obyvateľstvo nimi obývanú osadu začalo nazývať Valaskou.

Podľa novej monografie Peter Kováčik, Ladislav Ťažký a kol. – Čierny Balog, vydavateľstvo Forza 2003 - tretia časť História, sa k tomuto obdobiu uvádza: „Údolie Čierneho Hrona bolo pokryté obrovskými pralesmi až do XV. storočia a ľudoprázdne. Tvorilo doménu uhorských kráľov, ktorí tam so svojimi družinami pri poľovačkách občas zavítali zo Zvolenského hradu. Od konca XV. storočia pre veľkú vzdialenosť od sídelného Budína uhorskí panovníci obmedzovali návštevy tohto územia. To využili valaskí pastieri najmä z ľudčianskeho panstva a začali prenikať do týchto končín so svojimi stádami oviec a kôz. Za účelom získania pastiev pre svoje stáda, vypaľovali a ničili dovtedy nedotknuté pralesy.

Valaskému ničivému hospodáreniu v hornej časti Čierneho Hrona urobil koniec kráľovský erár vo Viedni roku 1545, keď prevzal krachujúce banskobystričné mediarske podniky do vlastného obhospodarovania. Súčasne zakladá Kráľovskú banskú komoru, ktorej podriaďuje kráľovské lesy v oblasti Horehronia. Do hornej časti údolia Čierneho Hrona priviedol skúsených nemeckých odborníkov z alpských krajín, ktorí mali skúsenosti so stavbami vodných diel pre ťažbu a splavovanie dreva do Banskej Bystrice. Prví drevárski majstri v XVI. storočí boli bez výnimky Nemci, ktorí si najímali slovenských robotníkov zo všetkých okolitých strán. **11. júna 1607 je prvá oficiálna zmienka o existencii drevorubačskej osady Krám**, miesta trvalého osídlenia na území dnešnej obce Čierny Balog. Lesná správa Krám bola východzia základňa osídľovania. Drevorubači a uhliari si tu uskladňovali potraviny a dostávali potrebné náradie pre prácu. Všetko ostatné je popísané v novej Monografii Čierny Balog.

Z uvedeného vyplýva - prechodná kolonizácia Rumunských valachov v údolí Čierneho Hrona predchádzala trvalú Nemeckú drevorubačskú kolonizáciu temer o 100 rokov. Tento čas využívali valaskí pastieri a so stádami oviec a kôz prenikali až do ľudoprázdneho územia k prameňom Čierneho Hrona / dnešný chotár obce Čierny Balog /. Takto ako prví dostali príležitosť orientačne pomenovať niektoré vrchy a doliny. Medzi nimi aj ten pre nich charakteristický vrch, ktorý tvarom a trávnatým porastom naplňoval obsah pojmu Kýčera, z ich pôvodnej rumunskej vlasti. Podobne rumunskí valašskí pastieri v dolinách Čierneho Hrona pomenovali grúňmi - vrchy guľovito zaoblené. V dnešnom rozsiahlom chotári Čierneho Balogu je niekoľko vrchov a horských hrebeňov s týmto pomenovaním - Kýčerný grúň, ale aj Molčanov, Široký, Dlhý, Prostredný, Obrubovánsky, Korytársky, a Pomyvačný grúň. Za Dlhým grúňom...

S názvom **Kýčera**:

- Sú pomenované vrchy na Slovensku
  - v Bielych Karpatoch nad Zubákom (828 m.n.m.)
  - v Kysuckej vrchovine nad osadou Veľký potok (1005 m.n.m.)
  - v Kysuckej vrchovine nad Novou Bystricou (923 m.n.m.)
  - v Kysuckej vrchovine nad bývalou Riečnicou (974 m.n.m.)
  - v Laboreckej vrchovine nad Medzilaborcami (540 m.n.m.)
  - v Malej Fatre nad Kláštorom pod Znievom (1096 m.n.m.)
  - v Malej Fatre nad Rajeckou lesnou (1166 m.n.m.)
  - v Malej Fatre nad Fačkovom (920 m.n.m.)
  - v Ondavskej vrchovine nad Ciglou (505 m.n.m.)
  - v Podbeskydskej vrchovine nad Zakamenným (944 m.n.m.)
  - vo Veporských vrchoch - chotár obce Čierny Balog (1 025 m.n.m.)
  - východne od Klenovského Vepra, v chotári obce Klenovec (805 m.n.m.).
- V názve ho majú vrchy na Slovensku
  - Hnilická Kýčera, vrch (1 218 m.n.m.) v Malej Fatre
  - Veľká Kýčera, vrch (966 m.n.m.) v Spišskej Magure

- Vrch Kýčerca (1050 m.n.m.) v Kysuckej vrchovine
- Tri vršky Kýčcer týčiace sa nad Turou Lúkov / dnes metská časť Myjavy
- Potok na Orave - prítok Bielej Oravy
- Miestna časť obce Zakamenné, osada mesta Čadca, osada obce Zákopčie
- **Folklórne skupiny**
  - **Kýčera v Čiernom Balogu.** Má 50 členov. Organ. vedúca Miroslava Rosíková Skupina založená v roku 1933. Toho roku 2013 oslávi 80 rokov. FSK. **Malá Kýčera** má 20 členov. Vid' <http://www.ciernybalog.sk/kycera>
  - **Kýčcer v Turej lúke** / dnes metská časť Myjavy /. Má 28 členov. Organ. vedúci Ján Belanský. Skupina založená v roku 1950-63 rokov. Vid' www.kycer.sk
  - **Dedinská folklórna skupina Kýčera zo Zázrivej.** Má 14 členov. Vedúca Eva Kostrošová. Skupina založená v roku 1993 - 19 rokov. Vid' <http://obeczazriva.sk/>
  - **Kýčera a Detský FS Kýčerca v obci Ochodnica** pri Kysuckom Novom meste Vedúca Anna Vavříková. Založený v roku 1972. Vid' <http://www.ochodnica.sk>.
- **Folklórny súbor / DSF - Dedinský folklórny súbor /**
  - **Kýčera v obci Breza,** ktorá sa rozprestiera na ľavom brehu rieky Biela Orava. Má 13 členov. Súbor pracuje od roku 2000 - 13 rokov. Vid' <http://www.breza.sk>

Predchádzajúce riadky presvedčivo dokumentujú, že rumunskí valaskí pastieri zanechali od svojho príchodu po roku 1474 na Slovensku jasnú historickú stopu. Pasením svojich stád / oviec a dobytká / salašnickým spôsobom tj stavaním valaských kolíb, salašov v neobývaných, ladom ležiacich lokalitách prispeli k začiatku ich využívania a následne k zakladaniu osád na základe Valaského práva. Medzi valaské obce na Orave patria napríklad spomínaná obec Zázrivá založená 1556. Obce Rabča 1564, Breza pred rokom 1593, Rabčice 1612 na hornej Orave... /. Na Kysuciach obec Ochodnica založená roku 1569, na budatínskom panstve v chotári Kysuckého Lieskovca. Na Horehroní obec Valaská podľa písomného prameňa z roku 1535. Aj v historickom popise neďalekého Klenovca sa uvádza, že počas Valaskej kolonizácie prišli do obce valasi. Potvrďuje to aj názov vrchov vrch Kýčera a Grúň /...atď.

Valachmi prinesené názvy salaš, koliba, valach, bača, geleta, črpák..., technologické postupy v salašnickej výrobe a z nich odvodené produkty ovčiarstva - bryndza, žinčica, oštiepok.. sa natrvalo udomácnili v našom slovenskom slovníku. Z ďalších rumunských ovčiarskych výrazov, ktoré patria dnes do užšieho - valaského slovníka napr. **strunga** / z rum. stronga / menšie ohradené miesto pri košari, kde sa na salaši doja ovce. Výraz **redik vozit', redikat'** - (z rum. *a ridica* – zdvihnúť sa) tj. premiestňovať salaš s ovcami z jednej koliby do druhej, alebo sa s ovcami sťahovať na nové pasienky. Prvý redik býval na jar po výhone „ na Juraja “ 24 apríla, keď pastieri odchádzali z dediny s ovcami a s vozom naloženým salašným náradím na miesto prvého salaša. Posledný redik bol v jeseni „ na Mitra (Demetera) „ 26 októbra , keď sa ovce vracali z paše na prezimovanie do dediny. Salašnicke zvyky pri ukončení valaského roku zanechali tiež bohatú stopu, stali sa súčasťou slovenského folklóru.

V 17. storočí bolo zrušené privilégium Valaského práva. Rumunskí valasi museli začať znášať všetky ťarchy ako ostatní poddaní, čím napokon definitívne splynuli so slovenským obyvateľstvom. Ako spomienka na ich príchod však natrvalo ostal v názvoch vrchov, lokalít a dnes aj názvoch folklórnych skupín a súborov, ktoré rozvíjajú aj ich príspevok do nášho kultúrneho bohatstva.